

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/30, p. 583-598

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12579>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Prof. Dr. İlhan GENÇ – Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

This article was checked by iThenticate.

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETİM PROGRAMI DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA “KASİDE”

Esra BEYHAN* - İlyas YAZAR**

ÖZET

Türk edebiyatının etkisini ve geçerliliğini uzun yüzyıllar sürdürmüş bir parçası olan Divan Edebiyatı, asırlar süren hâkimiyeti devrinde pek çok şair ve yazar yetiştirmiş, önemli ve değerli edebi ürünler vücuda getirmiştir. Sayısı binleri bulacak şair ve eseriyle bu edebi geleneğin sanat yönü ağır basan nazım biçimi kaside de birçok farklı örneğiyle söz konusu mirasın önemli bir temsilcisi durumundadır. Döneminde baş tacı edilen kasidenin, değişen edebi beğeni ve gelenek sonucu yeni örnekleri pek karşımıza çıkmasa da bu edebi tür, kültürel bir miras ve tarih vesikası olarak önemini hala korumaktadır. Hem bağlı bulunduğu edebi geleneği pek çok yönüyle temsil etmesi, hem de dönem zihniyetinin kodlarını bünyesinde bulundurması yönüyle kaside, bu yönüyle ideal olanı yansıtmaya ve yaratma konularında geçmişten bugüne bir köprü olmuştur. Biz de çalışmamızda bu hususu göz önünde bulunduracak, kasidenin formel eğitim süreçlerinde etkin biçimde kullanımının Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) tarafından belirlenen Türk Dili ve Edebiyatı dersinin genel amaç ve kazanımlarını gerçekleştirme ve son zamanlarda nispeten önemine vurgu yapılan değerler eğitimi kapsamında öğrencilere değer bilinci kazandırmadaki önemi üzerinde duracağız. Divan şiiri geleneğini temsil eden şair yoğunluğuyla orantılı olarak kaside formunda yazılan şiirlerin fazlalığı, aynı zamanda yüzyıllara yayılan değer algısındaki statik durum, değişim ve dönüşümler açısından da önemli bir göstergedir. Bu çalışma bir tür olarak kasideden yapılandırmacı öğretim yaklaşımına dayalı eğitim süreçlerinde etkili biçimde yararlanmayı öngörmekle birlikte Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programı genel amaçları, kazanımları ve değerler eğitimi bağlamında farkındalık oluşturmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Değerler Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı, Divan Edebiyatı, Kaside

---

* Arş. Gör. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, El-mek: e.uslu@deu.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi/ Eski Türk Edebiyatı, El-mek: i.yazar@deu.edu.tr

---

**DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
TEACHING "QASIDA" IN THE CONTEXT OF MERITS
EDUCATION**

ABSTRACT

Divan Literature is a period in which the influence and validity of Turkish literature has continued for many centuries. During his centuries of domination, many poets and writers trained and brought important and valuable literary products to the body. With the poet and his work, which will find thousands, the qasida form of this literary tradition is dominant. The Qasida is the representative of the legacy in many different instances. It has been a very important species in the period of the qasida. Even though new examples of literary appreciation and tradition are not written yet, qasida still preserves its importance as a cultural heritage and historical document. It is important to represent both the literary tradition and the period mentality. This is a bridge from past to present in terms of reflecting and creating the ideal. In our work, we will emphasize the importance of using Turkish language and literature lesson effectively in education by realizing the achievements and achievements of the Turkish Language and Literature lesson determined by the Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB). We will also emphasize the importance of providing value-consciousness to students in the context of value-added education, which has been recently emphasized. This study intends to make an effective use of the educational process based on constructivist teaching approach. The aim of the Turkish Language and Literature curriculum is to raise awareness in terms of general aims, achievements and values education.

STRUCTURED ABSTRACT

Education is essential for nations to sustain their existence and maintain their effects on, and contributions to, the civilization since education enables societies to build their future and contribute to the common heritage of civilization, if they can. Education serves the purpose of bringing a society to a certain level. However, this requires that education is based on long-term plans and projects that are built on a solid ground and well-defined purposes and outcomes. Histories, cultures and artworks of societies are essential factors that sustain societies and connect them to the heritage of the civilization. In 21st century which is marked by an unprecedented advance of knowledge and technology and by the importance of creative thinking and attitude, it is compulsory for a society that aims to be hopeful about the future to learn about, and gain strength from, their past, and communicate it to future generations in the best way.

Considering education in general, and teaching of Turkish Literature in particular, the task assigned to educators and teachers is to learn and introduce this important national heritage, instilling the elegance and pleasure of literature, supported by modern methods and techniques, under the guidance of the discipline and history of literature.

Turkish Studies

It is an undeniable fact in today's world of technology and creative thinking that education must break the stereotypes.

It has become compulsory to restructure the educational practices based on qasida - an element of Diwan poetry - in line with the needs of today's education because the unique finesse and pleasure of art offers us an aesthetic perspective from different angles. The ability to consider an artwork that cannot be isolated from any event, fact and conditions of its age from the perspective of scientific methods and techniques, historical discipline and reality, and the aesthetics and taste of art is regarded important for proper recognition and understanding of our heritage. Accordingly, this study attempts to address the importance of the effective use of qasida in formal education processes in achieving the general purpose and outcomes of the Turkish Language and Literature course as defined by the Board of Education and raising awareness for values among students as part of the values education that has recently grown in importance. The study was based on the poets of qasida who lived in 14th to 19th centuries when the Diwan poetry was the predominant form of poetry.

It is desirable to clarify certain concepts such as *the pattern of praise, the praised one, value, ideal* which appears frequently in the study. The pattern of praise is defined as compositions in any type of qasida where religious elements such as God, prophets or caliphs; human elements such as padishahs (ruler), grand viziers or shahzadehs (prince); or other elements such as horses, towns or pens are praised, and figures of speech such as references, metaphors and similes as well as adjectives are used to enrich the content (Uslu, 2015:4). Even if the praised one is defined as a person who is praised (Devellioğlu, 1970:729), considering the tradition of qasida, the concept is used to denote not only human beings but also any kind of thing that is praised and qualities of which are glorified. Today, the concept of values education has grown in importance and several studies have been conducted on definition of value and what values education stands for. In general terms, a value is defined as our set of beliefs related to ideal behavioral patterns and purposes of life, measures that direct our behaviors; individual and social significance or superiority attributed to an object, being or activity (Aydın and Gürler, 2014:4).

It is not possible for a society that aims to improve and transform to fail to understand the past and its mindset and to ignore the importance of shaping the future by gaining strength from the past. One of the purposes of the Turkish Language and Literature course is to offer insight about the mindset of their time. In this respect, a careful internalization of the qasida tradition is important for understanding the predominant mindset of 14th to 19th centuries and overcoming inaccurate judgments such as the argument that qasida represented a literary discipline that is completely irrelevant to ordinary people, in order to give the Diwan tradition its credit.

In qasida tradition, the praised ones were abstracted from their own characters and depicted as transcendent beings. With their positive traits glorified and idealized, the praised ones stood out as models to the society. An ideal society is only possible by ideal individuals. Our poets

figured out several centuries ago the importance of acting as role models and depicting ideal models in making ideal individuals. The form of qasida is considered a convenient way for poets, who may be regarded social engineers of their time, to create idealized forms and present them as models. In this sense, the qasida tradition, just as it offered ideal models for the society, will be able to guide new generations as part of the Turkish Literature classes.

Aiming to raise qualified individuals with an aesthetic consciousness and background, the Turkish education system basically intends to achieve this purpose by means of language and literature classes. Art is a structure that is based on originality and advances with accumulation of values acquired in time, processing the heritage of previous times and transferring it to the future. Similarly, within the historical progress, Turkish literature also develops by both creating its originality and transferring the heritage from the past to the generations to come. In this respect, it is impossible to think of art and literature as independent from the past and irrelevant for the future. The Turkish Language and Literature courses put emphasis on this dynamic aspect of art and literature, enlightening the minds of students about the birth and development of Turkish literature and evolution of aesthetics and artistic taste.

As it is known, ghazal and qasida are essential forms in Diwan poetry. When Diwan poetry is considered as a whole, it is observed that a significant portion of it was in the forms of ghazal and qasida which are greatly similar in form. Marked by the outstanding skills of poets and aesthetic use of the language, these forms are also important for understanding the aesthetics of Diwan poetry. Understanding the tradition of qasida is essential for understanding the aesthetics of Diwan Literature and art, and making comments and observations the impact of this literary discipline on today's literature. Giving priority to the form of qasida in the context of the literary tradition of Diwan poetry is necessary to ensure that the new generation is raised as qualified readers who have sophisticated aesthetic taste, and are well-informed about the temporal mindset of each literary piece, and familiar with the development stages of our literature.

Keywords: Education, Merits Education, Turkish Language and Literature, Divan Literature, Qasida

GİRİŞ

Ulusların varlıklarını devam ettirmeleri ve uygarlık alanındaki etki ve katkılarını sürdürebilmeleri için eğitim hayati öneme sahiptir. Çünkü toplumlar eğitim ile geleceklerini kurar ve eğer yapabiliyorlarsa ortak uygarlık mirasına katkıda bulunurlar. Eğitim ve öğretim toplumun belli bir seviyeye gelmesine en iyi şekilde hizmet eder, ancak bunun mümkün olabilmesi için eğitim ve öğretimin sağlam bir temele oturtulmuş, uzun vadeli, amaç ve sonuçları iyi belirlenmiş bir plan ve projeye gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Toplumların tarihleri, kültürleri ve sanatları onları hayatta tutan ve onları dünya uygarlık mirasına bağlayan temel unsurlardandır. Bilgi ve teknolojinin önceki asırlara nazaran baş döndürücü bir hızla ilerlediği, yaratıcı düşünce ve tutumun önem kazandığı 21. yüzyılda, geleceğe umutla bakmak isteyen toplumların geçmişlerinden güç almaları ve en önemlisi,

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/30

geçmişlerini tanımaları ve gelecek nesillere de en iyi şekilde aktarmaları zorunluluk halini almaktadır.

Genel çerçevede eğitim, özelde ise Türk Edebiyatı öğretimi esas alındığında eğitici ve öğreticiye düşen görev, milletin bu önemli mirasını edebiyat bilimi ve tarihi rehberliğinde, edebiyat sanatının incelikleri ve zevki de aşılanarak, çağdaş yöntem ve tekniklerle destekleyerek tanımak ve tanıtmaktır. Teknoloji ve yaratıcı düşünceyle beslenen günümüz dünyasında eğitimin de klasik kalıpları aşması gerektiği yadsınamaz bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.

Divan şiirin bir parçası olan kaside ekseninde eğitim-öğretim uygulamalarının da çağın eğitim ihtiyaçları doğrultusunda yapılandırılması bir zorunluluk halini almaktadır. Çünkü sanatın kendine has ince dokusu ve zevki bizlere farklı pencerelerden estetik bir bakış sağlamaktadır. Çağın her türlü olay, olgu ve şartlarından bağımsız düşünülemez sanat eserini bilimsel yöntem ve tekniklerin, tarihi disiplin ve gerçekliğin, sanatın estetik ve zevkinin penceresinden görmek ve değerlendirmek, sahip olduğumuz mirasın hakkıyla bilinmesi ve anlaşılmasında önemli görülmektedir. Bunun sonucu olarak biz de çalışmamızda kasidenin formel eğitim süreçlerinde etkin biçimde kullanımının TTKB tarafından belirlenen Türk Dili ve Edebiyatı dersinin genel amaç ve kazanımlarını gerçekleştirilmede ve son zamanlarda önemi giderek artan değerler eğitimi kapsamında öğrencilere değer bilinci kazandırmada önemi üzerinde durmaya çalıştık. Bu kapsamda araştırmamızı divan şiiri geleneğinin egemen olduğu XIV-XIX. yüzyıllarda yaşamış kaside şairleri üzerinden gerçekleştirdik.

Çalışmamızda sıklıkla karşılaşılabilecek olan *övgü kalıbı*, *memduh*, *değer*, *ideal* gibi bazı kavramlara açıklık getirilmesi yararlı olacaktır. Övgü kalıbı, kasidenin her türünde Allah, peygamber, halife gibi dini unsurlar; padişah, sadrazam, şehzade gibi beşeri unsurlar ve at, şehir, kalem, söz gibi diğer unsurların methedildiği, daha çok telmih, istiare, teşbih gibi sanatlarla zenginleştirilmiş, sıfatların yoğun olarak kullanıldığı terkipler (Uslu, 2015:4) olarak tanımlanmıştır. Memduh ise medholunmuş, övülmüş kişi (Devellioğlu, 1970:729) olarak tanımlansa da kaside geleneği dikkate alındığında sadece kişileri değil, methedilen ve vasıfları yüceltilen her bir unsur olduğu görülmektedir. Değerler eğitimi kavramının önem kazandığı günümüzde de değerlerin ne olduğu ve değerler eğitiminin ne ifade ettiği konulu pek çok çalışma yapılmıştır. Genel bir tanım yapmak gerekirse değer, ideal davranış biçimleri ve hayat amaçları hakkındaki inançlarımız, davranışlarımıza yön gösteren ölçüler; bir nesneye, varlığa veya faaliyete bireysel ve toplumsal açıdan tanınan önem ya da üstünlük (Aydın ve Gürler, 2014:4) olarak tanımlanmaktadır.

1. Türk Dili ve Edebiyatı Dersinin Amaçları Doğrultusunda Kaside

Öğrencilere başta sanat metinleri olmak üzere, her türlü metni zihniyet, yapı, tema, dil ve anlatım, anlam, yorum, gelenek, metin ve yazar/şair bakımlarından çözümleme becerisi ve alışkanlığı kazandırmayı; güzel sanat eserinden anlayarak ve onunla bütünleşerek zevklerini geliştirmeyi başlıca amaç olarak belirleyen Türk Edebiyatı dersinin genel amaçları MEB, TTKB tarafından belirlenmiştir. Çalışma alanımızla ilişkili olarak bu amaçlardan bazıları şunlardır (TTKB, 2011:3-4):

- Edebiyatın kültürel ve tarihî olandan hareketle dille gerçekleşen bir güzel sanat etkinliği olduğunu kavramaları,
- Edebî eser ve metinlerin, ortaya çıktıkları dönemi, güzel sanatlara özgü duyarlılıkla zihniyet, yapı, tema, dil ve anlatım bakımlarından temsil ettiklerini sezmeleri,
- Edebî metinleri yapı, tema, dil, anlatım ve anlam bakımından yazıldıkları dönemin zihniyetiyle ilişkilendirmeleri,

- Türkçenin, tarihî akış içinde yaşanan medeniyet daireleri çevresinde nasıl zenginleştiğini ve edebiyat dili hâline geldiğini kavramaları,
- Toplumsal hayatın ve her türlü bireysel değerın edebî metinlere nasıl yansıdığını belirlemeleri,
- Öğrencilerin sanat zevki ve anlayışlarını geliştirmeleri,
- Dil ve edebiyat ilişkisini kavramaları,
- Zamanın akışına paralel olarak -en eski dönemden bugüne- Türk yaşama tarzını, düşüncesini, dil zevkini ve kültür hayatına özgü gelişmeleri edebî metinler çevresinde değerlendirmeleri,
- Edebî metinlerden hareketle Türk kültür hayatının, tarihinin ve edebiyatının birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturduğunu kavramaları,
- Edebî metinlerin zamanın getirdiği değişmelerle zenginleştiğini ve geliştiğini kavramaları,
- Edebî eserler çevresinde Türk insanının kültür, anlayış ve zevk bakımından gelişim sürecini kavramaları,
- Öğrencilerin; kazandıkları yöntem ve dikkatle karşılaştıkları her türlü yazılı ve sözlü metni anlamaları, değerlendirmeleri ve yorumlamaları,
- Başta sanat metinleri olmak üzere her türlü metinde ulusal ve evrensel kültür, düşünce ve zevk öğelerini belirlemek; bunlar arasındaki ilişkiyi kavramaları,
- Her türlü insan etkinliğinin edebî eserlerde, sanata has duyarlılıkla dile getirilerek değerlendirildiğini kavramaları amaçlanmaktadır.

Türk Edebiyatı dersinin genel amaçları değerlendirildiğinde edebiyatımızın geçirdiği safhaların ve dönem zihniyetlerinin anlaşılması, edebi verimlerin estetik duyarlılıkla değerlendirilmesi, bugünden geçmişe yönelik dikkatle yorumlanması giderek artan bir önem taşımaktadır.

MEB TTK Ortaöğretim kurumlarında okutulan Türk Edebiyatı dersinde edebiyatımızı farklı şekillerde tasnif etmiştir. İslam Uygarlığı Çevresinde Gelişen Türk Edebiyatı'na dâhil edilen ve XIII-XIX. yüzyıl arasında varlığını sürdüren edebi dönem, edebiyat tarihçileri tarafından Divan Edebiyatı, Klasik Türk Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı olarak kabul edilmektedir. 10. sınıf müfredatına dâhil edilen Divan Edebiyatı, başlangıcından Tanzimat'a kadar geçen sürece dâhil edilen metinler 9. sınıfta verilen edebî zevk ve anlayış, kazandırılan metot bilgisi ve becerilerle incelenerek yorumlanmıştır. Burada, edebî metinlere zamanımıza özgü dikkatle kendi geçmişimize bakma ve onu anlayıp günümüz edebî metinleriyle karşılaştırma, değerlendirme, yorumlama beceri ve alışkanlıklarını kazandırma amaçlanmıştır. Edebiyat-tarih ilişkisi konusunda hazırlanan kazanımlar ve önerilen etkinliklerle edebî metinlerin yazıldıkları dönemi yansıtan tarihî belge niteliğinde oldukları vurgulanmış, edebî eserlerin zihniyet, yapı, tema ve anlatma bakımlarından zaman içinde geliştiği düşüncesinin kazandırılması üzerinde durulmuştur.

İslam Uygarlığı Çevresinde Gelişen Türk Edebiyatı ile önce İslam uygarlığına ve Türk kültürüne özgü öğelerin iç içe girerek dil, edebiyat ve kültür alanlarında yeni bir dönemi nasıl başlattıklarının kavratılması hedeflenmiş; sonra da altı asırlık süreçte Türklerin ortaya koydukları eserleri çözümlenme, anlama ve yorumlama becerisi üzerinde duran kazanım ve etkinliklere yer verilmiş, öğrencilerin seçilen metinleri çözümlenme konusunda kazandıkları beceriler geliştirilmek

istenmiş ve edebiyat tarihçilerinin verdikleri hükümleri tekrardan özellikle kaçınılması amaçlanmıştır. Öğrencilerin hazır hükümler ve kalıplaşmış cümlelerle değil; kazandırılmış beceri ve alışkanlıklardan hareketle seçilmiş metinleri yorumlamaları ve değerlendirmeleri vurgulanmıştır. “Divan şiiri, şiir olarak öğrencilere nasıl sevdirebilir” sorusunu gözden uzak tutmadan ve akıldan çıkarmadan şiir metinlerinin edebiyat ürünü olarak yorumlanmasına imkân veren kazanımlar üzerinde durulmuştur. Divan şiirinin edebî değeri sezdirilmek istenmiş, divan şiirinde öğrenciyi ürküten gereksiz ifade ve ses kalıplarını öğretme yerine öğrencinin onu kendi kendine çözümlemesi, yorumlaması ve tanınması hedeflenmiştir. Divan Edebiyatının sanat ve kültür değerlerini, öğrencilerin ayrı ayrı belirlemeleri ve bunları aralarında tartışmalarına imkân hazırlayacak kazanımlar ve etkinliklerle zenginleştirilen öğretim programında, geçmişte yaşamak değil; âni, geçmişte ortaya konulmuş ses, söyleyiş, tema ve ifade bakımlarından güzel eserlerle zenginleştirme ilkesiyle hareket edilmiştir.

Tarihsel süreçte kaside geleneğinin yüzyıllar arası farklılıkları gözetilerek dini, beşeri, ahlaki unsurlarla alakalı söyleyiş kalıplarının çözümlenmesi ve ayrıntılı biçimde ortaya konulması, Türk Edebiyatı dersinin amaçlarına hizmet edecek bir çalışmanın örneklemini oluşturabilecek yeterliliğe sahiptir. Kaside türünün öğrencinin zihninde yeni bir algılama ile oturtulması ve bu yolla gerek dönem zihniyeti ve estetik algısının kavratılması gerekse Divan Edebiyatı verimlerinin hakkının teslim edilmesi açısından ayrıca önem taşımaktadır. Çünkü Divan Edebiyatı bünyesinde yer alan diğer türler gibi kasidenin de çözümlenmesi, övgü kalıpları vasıtasıyla ortaya konulması, o devir edebiyatının zengin dünyasının öğrencilere yeni ufuklar açacağı dikkate alındığında kaside türü de oldukça önemlidir.

Kasidenin amacını, biçim ve biçem özelliklerini, tarihi seyir içindeki gelişimini ortaya koymak bütünüyle Divan Edebiyatı öğretimini de kolaylaştıracak ve bu geleneğin toplumdaki kopuk biçimde algılanmasının da önüne geçecektir. Çünkü kaside yoluyla bir toplumun psikolojik yapısı, devlet ve toplum değerleri, ortak bilinç ve algı düzeylerinin izahı mümkün olabilmektedir.

Belli bir dönemin sanat anlayışının ve zevk dünyasının anlaşılması, günümüz zevk ve sanat dünyasının da temellerinin anlaşılması ve gerçek kimliğinin teşhisi için önemlidir. Kaside geleneğinin anlaşılması ile de genelde sanat, özelde edebiyatımızın klasik döneminin estetik duyuşları anlaşılabilir ve eğitim sürecinde öğrencilere aşılanabilir.

Bilgi, kültür ve değer aktarımıyla nesiller günümüze kadar ulaşmakta, bu süreçte edebiyat önemli rol oynamaktadır. Kaside geleneği düşünüldüğünde de topluma hedef gösterilebilecek, model olabilecek ve aktarılacak pek çok nokta ve değer mevcuttur. Eski edebiyatı yeni nesle anlatmak ve sevdirmek, geçmişini bilen ve geçmişten kuvvet alarak sağlam bir gelecek kuran bir toplum olmak için gereklidir. Divan Edebiyatı’nın her türünün, bilhassa kasidenin yeni bir anlayışla ele alınarak, bu bakış açısı ile öğretilmesi ve yeni nesillere sevdirebilmesi mümkündür.

Türk Edebiyatı öğretimi programı bağlamında ölçme ve değerlendirmeyle ilgili kısımlar hazırlanırken kazanımlar, öğrencilerin farklı yetenek, zevk ve estetik beğeniye hitap edecek şekilde belirlenmiştir. Her öğrencinin, metinleri kazanımlar ve etkinliklerin işaret ettiği doğrultuda kendince değerlendirip yorumlayarak kendi evrenini zenginleştirilmesi beklenmektedir. Kazanımların, değişmez doğrular, şüphe edilmez gerçeklikler öğretmeye yönelik hazırlanmadığı, dolayısıyla salt bilgi aktarımının amaçlar arasında olmadığı aşikardır. Bireysel özelliklerden kaynaklanan çeşitlilik ve farklılığın, sınıftaki hareketliliğin kaynağı durumunda olduğu ve sınıfta çok yönlü bir iletişim amaçlandığı eğitim anlayışında sınıfın, öğrencilerin edebî metnin hissettirdiği ulusal ve evrensel kültür değerleriyle zenginleşip metinle bütünleşerek estetik yaşantının sağladığı hazın tadıldığı ve yaşadığı bir mekân olması arzulananmıştır. Dolayısıyla öğrencilere Divan edebiyatı ve bu edebiyatın bir parçası olan kaside geleneği kavratılırken ünitelerde belirtilen kazanım, önerilen etkinlik ve

verilen açıklamalar doğrultusunda, kasidelerin incelenmesi ve yorumlanmasıyla öğrencilerin; eleştirel düşünme, sorunları çözebilme, yaratıcı düşünme, araştırma-sorgulama, iletişimde bulunma becerilerini kazanmaları, bu becerileri geliştirmelerine dikkat edilmesi önemlidir. Bilgi çağı olarak nitelendirilen günümüzde, öğrencilerin ve öğretmenlerin özellikle bilgi teknolojisinin imkânlarını kullanma konularında da beceri kazanmaları ve Divan Edebiyatı eğitimi sürecinde aktif biçimde kullanılması öğretim sistemi yaklaşımı açısından da önem teşkil etmektedir.

Türk edebiyatı dersi için hemen her metnin ve her çalışmanın, dilin doğru ve güzel kullanılmasına imkân veren beceriler kazandırdığı, sanat ve estetik değeri yüksek bir tür olan kasidenin de bu hususta önemli bir model ve tamamlayıcı olduğu açıktır. Kaside türünden yola çıkarak öğrencilerin sözlü ve yazılı anlatımda etkili olabilmenin yollarını fark etmeleri, estetik zevk kazanmaları sağlanabilmektedir.

2. Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Kazanımları Doğrultusunda Kaside

Türk Dili ve Edebiyatı dersi öğretim programı uygulama esasları dikkate alındığında, edebiyat eğitimi ve öğretiminde amaçlanan hedeflere ulaşabilmek için öncelikle öğrencilerin dili kullanma becerileri, zevk ve anlayış düzeylerinin belirlenmesi, üzerinde durulacak ünitenin öğrenci çevresi ile ilişkisinin dikkate alınması gerektiği, sınıf düzeyine göre okuma, dinleme, anlama ve anladıklarını yazılı ve sözlü olarak anlatma çalışmaları yapılması üzerinde durulduğu görülmektedir. Öğretmenin, öğrenci grubunun özelliklerini dikkate alarak ve sahip olduğu imkânları kullanarak öğrencileri yönlendirmesinin önemi üzerinde durularak onun, yönetici, yönlendirici ve düzenleyici misyonuna değinilmektedir. Yöntem ve teknikler konusunda müfredat ölçeğinde yapılması gerekenler şu şekilde verilmiştir (TTK Başkanlığı, 2011: 11-12):

1. Problemler basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene, kolaydan zora giden bir sırada ele alınmalıdır.
2. Öğrencilerin metinleri anlamaları, yorumlamaları ve ondan estetik zevk almaları için; problem çözme, tartışma, açıklama, canlandırma, yeniden yapılandırma gibi teknikler kullanılmalıdır.
3. Edebiyat eğitimi sınıf ortamıyla sınırlanmamalı, öğrencilerin kütüphaneler ve kültür merkezleri başta olmak üzere birçok kaynaktan yararlanmasına imkân hazırlanmalıdır.
4. Edebiyat eğitiminin bir yönüyle zevk eğitimi olduğu unutulmamalı, öğrencilerin zevklerinin yücelmesi ve gelişmesi yolunda çevrenin şartları dikkate alınarak etkinlikler düzenlenmelidir.
5. Öğrencilerin okuma zevk ve alışkanlığı kazanabilmeleri için her dönemde seviyelerine uygun kitapları okumaları, incelemeleri ve arkadaşlarına tanıtmaları sağlanmalıdır.
6. Edebiyatın kendisine özgü bir iletişim aracı olması sebebiyle öğrencilerden, edebî metin ve eserlerin neyi, kime, nasıl ilettiklerini araştırmaları istenmeli; gelen sonuçlar sınıfta ve okulda değerlendirilmelidir.
7. Edebî metinlerin gerçeklikle ilişkisi konusunda hemen her sınıfta tartışmalar ve konuşmalar düzenlenmelidir.
8. Edebî metin ve eserlerin kendi dönemlerini nasıl temsil ettikleri her sınıfta tartışılmalıdır.
9. Edebî metin ve eserlerin kültür taşıyıcılık işlevi ve bu işlevlerinin ortaya çıkardıkları sonuçlar üzerinde yazılı ve sözlü çalışmalar yapılmalıdır.

10. Konuların işlenişinde eğitim ve öğretimin vazgeçilmez unsurları olan eğitim araç ve gereçlerinden yararlanılmalıdır. Tepegöz, televizyon, kasetçalar, video, projektör gibi araçlar etkili bir biçimde kullanılmalıdır.

11. Öğrenci, kazanımları sadece işlendiği konuda değil, diğer konularda da pekiştirmelidir. Özelliğine göre birkaç kazanımı bir ders saatinde gerçekleştirilebileceği gibi, bazı kazanımların öğrenciye kazandırılması yıl boyu da sürebilir.

12. Türk dilinin kullanılmasında yazım birliği sağlamak amacıyla kabul görmüş terim ve kavramlara yer verilmelidir. Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu ve Türkçe Sözlük esas alınmalıdır.

13. Öğrencilerin yazım, noktalama ve dil bilgisi kurallarına uymayı alışkanlık hâline getirmelerine özen gösterilmelidir.

14. Edebiyat, sanat ve kültürle ilgili hususlar metinlerden hareketle kavratılmalı, sanatçıyla metin arasında ilişki kurulmalıdır.

Görüldüğü gibi Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminde çoklu öğrenme ortamlarından faydalandığı, eserle tarihi devri ve zihniyeti arasında bağlantı kurulduğu, Türkçenin kural ve kaidelerinin de doğru ve etkin biçimde kullanıldığı, öğrenmenin sınıf ortamıyla sınırlandırılmadığı, yapılandırmacı bir eğitim modeli tercih edilmektedir.

Kazanımlar ışığında bir nazım türü olarak kasidenin divan şiiri ve zihniyetini anlamada yardımcı olacağı açıktır. Divan şiirinin yapı özelliklerini çözümlemesi beklenen öğrencinin, bu davranışı kazanmasında yapı özellikleri, uyak ve ölçüsüyle divan şiirinin önemli bir kısmını oluşturan gazelle birlikte kaside türünün etkili biçimde kullanılabilmesi mümkündür. Kasidenin sahip olduğu ahenk, ses tekrarları ve uyaklar öğrencilerin divan şiirinin ahenk öğelerini belirleme davranışı kazanmasında etkilidir. Ahenk ve sanatsal söyleyişin, ön planda tutulmasıyla beraber kasideler teması olan şiirlerdir. Ana teması memduhların vasıflarının övgüsü olan kasidelerle klasik şiirin tema özellikleri arasında ilişkilerin kurulabilmesi de mümkündür.

Divan şiiri dil yönüyle Arapça ve Farsçanın kelime hazinesinden yoğun şekilde faydalanan bir edebi gelenektir. Arap edebiyatında ortaya çıkan, Fars ve Türk edebiyatlarına yayılan ve sanat yönü ağır basan kaside de divan şiir geleneğinin tüm özelliklerini bünyesinde barındıran bir küçük evren olarak düşünülebilir. Bu nedenle Divan Edebiyatı ahenk öğelerini, dil ve anlatım özelliklerini öğrencilere kazandırmak açısından önemi yadsınamaz.

Programda yer alan kazanımlardan biri de Divan şiirinde Farsça ve Arapçadan kelime alınış sebeplerini sorgulamaktır. Kural ve kaideleri Arap ve Fars edebiyatlarında ortaya konulmuş olan divan şiirinin biçimsel özelliklerinin bu kural ve kaidelere uygulanabilmesinin kelime alışverişini beraberinde getirdiği, Divan Edebiyatı'nın tekâmül asırlarında bu bir zorunluluk halini almışken, sonraki yıllarda, yüzyıllardır süregelen bir edebi verim olarak divan geleneği kural ve kaidelerinin tam olarak özümsemesi sonucunda, Mahallileşme akımı başta olmak üzere, Türkçe söyleyişlerin dikkat çektiği ve Arap-Fars dilinden kelime alışverişinin önceki asırlardaki kadar yoğun olmadığı görülmektedir. Divan şiir geleneğinin karakteristik özelliklerini yansıttığı için kasideler, yüzyıllar temel alınarak incelendiği takdirde, bu dillerle olan etkileşimin de net biçimde ortaya çıkacağı ve öğrencilerin zihninde yapılandırılacağı görülmektedir.

Diğer nazım biçimleri gibi kasideler de yazıldığı dönemin geleneğinden, kendisini kaleme alan şair ve onun yaşantısından bağımsız düşünülemez. Öğrencilerin şiir metninin hangi gelenekte yazıldığını belirlemesini sağlamak için kasideler önemli bir argüman olarak divan şiiri metinleri arasında yerini muhafaza etmektedir.

Şiirden hareketle şairin fikrî ve edebî yönü hakkında çıkarımlarda bulunması istenen öğrenci, kaside yoluyla kolaylıkla bunu gerçekleştirebilir. Mesela, tarikat mensubu bir şairin kasidelerinde tasavvufî unsurlar ve manevî değerlerin övgüsü ağırlıklı hissedilmekte, rind dünya görüşüne sahip bir şairin kasidelerinde yer alan övgü kalıpları da onun dünya görüşüyle birlikte şekillenmektedir. Övgü kalıplarının anlam özellikleri bize bu konularda fikir verirken, kalıpların sanatsal yapısı, söyleyiş ve ahenk özellikleri, söz sanatları da şairin hüneri ve estetik gücünün ne kadar yoğun olduğu hakkında fikir yürütülmesini sağlamaktadır. Bu yönüyle kasidelerde geçen övgü kalıplarının biçim ve biçem özellikleri gerek şair, gerekse edebî gelenek hakkında ziyadesiyle bilgi vermektedir.

Edebi ürünler aynı zamanda hitap ettikleri okuyucu kitlesi bakımından da farklılık gösterirler. Edebiyat tarihçileri, edebî ürünleri tasnif ederken müellifin ait olduğu gelenek ve eserinin hitap ettiği okuyucu kitlesini göz önünde bulundurmaktadır. Kasidelerden hareketle öğrencilerin Divan şiirinin hedef okuyucu kitlesini belirlemesi ve bu sayede okuyucu kitlesinin niteliği, niceliği ve toplumsal yaşamdaki yeri hakkında bilgi sahibi olmaları metin merkezli yaklaşımla somut hale gelmektedir.

3. Değerler Eğitimi ve Kaside

İnsanlar, hayatlarının her döneminde belirlenmiş birtakım normlara ve değerlere göre yaşamını sürdürür, toplumsal düzenin temini ve devamı için bu norm ve değerlerin, çağın ihtiyaçlarına cevap verdiği sürece, sürekliliğini garanti eder. Bilinçli ya da bilinçsiz yapılan bu seçim değerleri de yakıdan ilgilendirir. Çünkü değerlerin ortaya çıkışı hiçbir zaman tek yönlü bir ilişkiye tabi değildir. Bireyler bilinçli ya da bilinçsiz yaptıkları seçimlerle değerler çerçevesinde yaşamlarını sürdürürken bir taraftan da davranış ve seçimleriyle değerlere yön verirler. Eğitim, bireylerin davranışlarında değişiklik oluşturma sürecidir. Bu bakımdan çocuğun davranışları, önce aile, sonra okul, sonra da diğer kurumlar ve toplumlar içinde değişir (Aydın ve Gürler, 2014:15). Kanun ve yasalara uymak, toplumsal düzen açısından gereklidir, ancak ideal bir toplum için yeterli değildir. Bunun için bu yasaların oluşmasında etkili olan değerlerin, ahlaki normların ve toplum miraslarının ve değerlerin de birey tarafından bilinmesi gerekir. Bu nedenle değerler eğitimi toplum düzeninin sağlanması ve bu düzenin devamlılığında hayati öneme sahiptir. Her yönden işlenmeye ve yönlendirilmeye müsait olan çocukların da doğru ve yanlış ayırt etmelerini, kurallara uyan, ahlaklı, toplum değerlerine sahip çıkan bireyler olmalarını sağlamak için değerler eğitiminin sadece ailede verilmesi yeterli değildir. Ailede başlayan bu eğitimin okullar vasıtasıyla pekiştirilmesi gerekir. Peki, kaside geleneği değerler eğitiminin neresindedir?

Kaside geleneğine genel çerçeveden bakıldığında şairlerin sanatları karşılığında caize almak, memduhlarını gerçekçi olmayan niteliklerle, mübalağalı biçimde övmek amacıyla olduklarını düşünmenin insaf ölçülerinde bir yaklaşım olmadığı anlaşılmaktadır. Şairlerin bu amaçlardan ziyade, memduhundan yola çıkarak yüce ve mücerret bir insan modeli yaratma ve okurun gözünde yaratmış olduğu bu rol model insanın güzellemesini yapma amacıyla oldukları göze çarpmaktadır. Methedilen bir devlet yöneticisiyse yetenekleri, karakteri ve yönetim becerileriyle diğer liderlere örnek olabilecek bir konumdadır. Gücünü ilahi kaynaktan alan Allah, peygamber, din büyükleri gibi memduhlar da toplum nazarında kıymeti tartışılmayacak kadar yüce ve kutsîdir.

Kasidelere bakıldığında memduhların sahip olduğu pek çok farklı nitelik dikkat çekmektedir. Şairlerin ve memduhlarının yaşadıkları dönemde oldukça önemli bu nitelik ve karakter özelliklerinin önemli bir kısmı günümüzde Türk Milli Eğitimi'nin amaçladığı temel değerlere sahip bireylerin taşınması gereken niteliklerdir. Dürüstlük, liderlik, cömertlik, yardımseverlik gibi pek çok olumlu özelliğe sahip olan memduhlar, bu nitelikleriyle birer rol model olarak öğrencilerin karşısında durmaktadır.

Divan şiiri edebî geleneği bağlamında yazılmış olan kasidelere bir bütün olarak bakıldığında memduha pek çok vasfın atfedildiği görülmektedir. (USLU.....) Kullanım yoğunluğu bakımından bu vasıflara baktığımızda şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Dürüstlük
- Liderlik
- Cesaret
- Adil olma
- Bilgili olma
- Sanata ilgi duyma
- Çalışkanlık
- Yardımseverlik
- Nüktedanlık ve mizah
- Yücelik
- Talih ve şansın açık olması
- Dindarlık
- Dış güzelliğe sahip olma
- Soylu bir aileye mensup olma
- Ata binmede yetenekli olma
- Yiğit ve savaşçı olma

Burada değinilenler gibi birçok vasfın devir ve dönem için muteber olduğu geleneğin kaside yaklaşımından açık biçimde görülmektedir. Ancak çalışmamıza bir sınır koymak ve genel bir çerçeve çizmek zaruretinden dolayı burada memduha atfedilen ve her biri bir değeri temsil eden olumlu karakter özellikleri içinde en fazla dikkat çeken ve şairlerce üzerinde durulanlara yer verilmiştir.

‘Adlün bahâr-ı dil-keş ü hatt-ı mu ‘addili
Sadr-ı güzîn ü masdar-ı âsâr-ı hürremî
Atâyî (Karaköse, 1994:137)

Yukarıdaki beyitte Atâyî, memduhunu adaletin gönül çelen baharına ve adalet hattına benzetmiştir. *Adalet* vasfının yüceltildiği yüzlercesinden biri olan bu beyit, adaletin divan şiir geleneğinde ne kadar önem taşıdığı ve başta yöneticiler olmak üzere adil olmanın en büyük değerlerden biri olduğunun göstergesidir.

Toplumumuzca büyük önem atfedilen değerlerimizden biri de *bilgili olmaktır*. Beyitte Görüldüğü gibi geçmişte de kıymeti olan ve sahibi olan kişiye yüksek statü kazandıran bilgelik ve bilgili olma, 21. yüzyılın bilgi çağı olması sonucunda önemini giderek arttırmaktadır. Atalarından kalan bu kıymetli değer, öğrencilerimize kaside geleneği aracılığıyla aktarılmaktadır:

Hân-ı suhan-perdâzdır tîr ü tüfenk-endâzdır
Her fende bî-embâzdır ol Hâtem-i Rüstem-haşem
Şeyh Gâlib (Kalkışım, 1994: 81)

Cömert olmak, elindekini *paylaşmak* küçük yaşlardan itibaren çocuklarımıza aşlamaya çalıştığımız erdemlerdir. Kıskanç ve cimri olmamak, elindekini sakınmadan ihtiyaç sahiplerine verebilmek bugüne geçmişimizden miras kalmış önemli bir miras, bir değerdir. Ahmet Paşa'nın estetik bir libas giydirerek cömertliğin denizi, cömertlik yağmuru olarak methettiği Fatih Sultan Mehmet de bu özelliğiyle hem kendi zamanının hem de şimdiki neslin örnek alması gereken “ideal” bir insandır.

Ey muhît-i keremin katresi umman-ı kerem
Bâg-ı cud ebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem
 Ahmed Paşa (Tarlan, 1992: 68)

Özgüvenli ve liderlik becerilerine sahip bir birey olmak geçmişte olduğu gibi günümüzde de teşvik edilen ve öğütlenen bir değerdir.

Dâver-i devr-i zamân Şâh Süleymân ol kim
Yüz sürer pâ-y-i semendine mülûk-i devrân
 Bâkî (Küçük, 2011: 6)

Beytinde görüldüğü gibi geçmişte bu daha çok siyasi anlamda bir topluluğu yönetme olarak anlaşılmış olsa da günümüzde başta iş yaşamı olmak üzere, pek çok alanda liderliğe ve etkili yöneticilere ihtiyaç duyulmakta, hatta çalışma yaşamını verimli hale getirebilmek için etkili yöneticilik eğitimleri yapılmaktadır. Liderlik iş yaşamı, ya da siyasi yaşamla sınırlandırılmayacak kadar geniş ve önemli bir kavram ve değerdir. Bu yüzden geçmişten aldığımız bu değeri, yeni nesillerimize aktarmak görevi de eğitimcilerle düşmektedir.

Sahâyif-i felek erkâm ile tolar kat kat
Cihanda kalmaya bir nüktedânda nutka mecâl
 Bağdatlı Rûhî (Ak, 2001: 83)

Tatlı dilli olmak, etkili ve güzel konuşmak Türk Dili ve Edebiyatı dersinin amaçlarından biridir. Toplum nazarında da diksiyonu düzgün, nükteli ve ince konuşan insanlar muteberdir. Beyitten de anlaşılacağı gibi, güzel konuşmak eski ve köklü bir değerimizdir. Söz üzerine tatlı dil üzerine söylenmiş pek çok atasözü olan toplumumuzun edebi geleneğinde de pek çok yansımasının olması geçmişte taşıdığı değeri bilmemiz açısından önemlidir.

Sühan-ârâ-yı zamân ya'nî Bahâyî ki odur
Şimdi i'câz-ı belâgatla olan vahy-tırâz
 Neşâtî (Kaplan, 1996: 47)

18. Milli Eğitim Şurası (MEŞ), kararlarında “Spor sanat, beceri ve değerler eğitimi” başlığı açarak değerler eğitimiyle birlikte “Sanat İnsanı Yetiştirme Projesi”ni de hayata geçirmiştir. Bu ekseninde Resim, Müzik gibi görsel ve işitsel sanat dersleri, Güzel Sanatlar Okulları ve Türk Dili ve Edebiyatı derslerine bu amacı gerçekleştirmeye yönelik misyon yüklenmiştir. Mesela “Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin organize ettikleri sanat etkinlikleri, duvar gazetesi, şiir dinletileri ve yarışmalar gibi faaliyetlerde görevlendirilmek üzere, bu alandaki öğretmen sayısı göz önünde bulundurularak formatör öğretmen yetiştirilmelidir (MEŞ, 2010: 11)” kararıyla bir sanat olarak edebiyatın öğrencilere sevdirmesi ve öğrencilerin bu hususta teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Söz ipine inci dizmek olan şiir ve nesir önemini geçmişten almış ve günümüzde de bu mirası devam ettirmiştir. Beyitte olduğu gibi “sultân-ı sühân, sâhib-i divan, kâfiye perdâz...” benzeri pek çok övgü kalıbıyla methedilen şairlik ve sanatçılık vasfı günümüzde estetik olma, kültürel mirasa sahip çıkma gibi değerlerle karşılanmakta, “sanat insanı yetiştirme”de memduhlar bir model oluşturmaktadır.

Dünyaya geldiği andan itibaren sürekli değişim ve gelişim içinde olan insanoğlunun, asırlar süren olgunluk yolculuğunda kendinden beklediği olumlu nitelikler de zamanın değer yargılarıyla birlikte değişmektedir. Daha iyiyi daha güzeli hedefleyen insanlık, bu amacını gerçekleştirebilmek için kendisinden sonraki nesillere bir yol haritası çizmiş ve mirasını yaşatacak, neslini ileri götürecek olumlu nitelikleri ve değer yargılarını teşvik etmek yoluna gitmiştir. Ancak zamanla birtakım değer yargıları da değişmiş, bu nedenle önceki asırlarda övülen ve teşvik edilen nitelik ve karakter özellikleri, sonraki devirlerde önemini yitirmiş, yahut onlardan vazgeçilmiştir. Var olan kültürel değerlerin her kuşakta yeniden üretilmesi ve yeni kuşaklara aktarılması bu sonucu doğurur.

Turkish Studies

Ser-hayl-i efâzıl ki sezâdır denilirse
Hem *seyyid ü hemnâm-ı habîb-i dü-cihânsın*
Nâ’ilî-i Kadîm (İpekten, 1990: 103)

Yukarıdaki beyitte şair padişaha yaptığı övgüsünde onun soyunu yücelterek, hükümdar ailesinden gelmiş olmasını ön plana çıkarmıştır. Ancak, asil bir aileye mensup olmak, geçmişte önemli bir yere sahip iken, günümüzde doğuştan gelen ve çaba harcamadan elde edilen bu tip ayrıcalıklar önemini yitirmiştir.

Dilâver Kahramân-ı leşger-endâz
Ki döymez hamle-i tığına Rüstem
Nef’î (Akkuş, 1993: 208)

Beyitte şair, sadrazama yazmış olduğu kasidesinde memduhu üzerinden düşmanı yenilgiye uğratan, İran’ın meşhur mitolojik kişiliği Kahraman’a benzeyen bir kişilik tablosu çizmiştir. Savaşın yaşam biçimi olarak benimsendiği geçmişte, savaşçı özelliklere sahip olmak, düşmanına karşı acımasız olmak, iyi kılıç ve kalkan kullanmak hayati önem taşırken, günümüzde savaşçılık yerini cesarete ve barış yanlısı olmaya bırakmıştır.

Ey server-i zamâne ve yâ *malike’r-rikâb*
Sal kim cihâna hükm ede hoş mâlikâne tığ
Necâtî Beg (Tarlan, 1992: 73)

Yukarıdaki beyitte Atın yegâne ulaşım aracı olduğu geçmişte onu can dostu kabul etmek ve ata ustaca binmek, olmazsa olmaz bir meziyetken, insanların ışınlanmayı konuştuğu ve hedeflediği çağımızda artık yalnızca bir spor faaliyeti olarak adından söz edilmektedir.

Çeker mi sıklet-i hurşîdi revzen-i sertâb
Olunca *mîhr-i hilâfet* ana ziyâ-güster
Keçecizâde İzzet Molla (Ceylan ve Yılmaz, 2005:126)

Hâfız-ı dîn-i kavî hâmi-i şer’-i Nebevî
Tâyi’-i emr-i Hudâ tâbi’-i nass-ı Kur’ân
Bâkî 2/11 (Küçük, 2011:6)

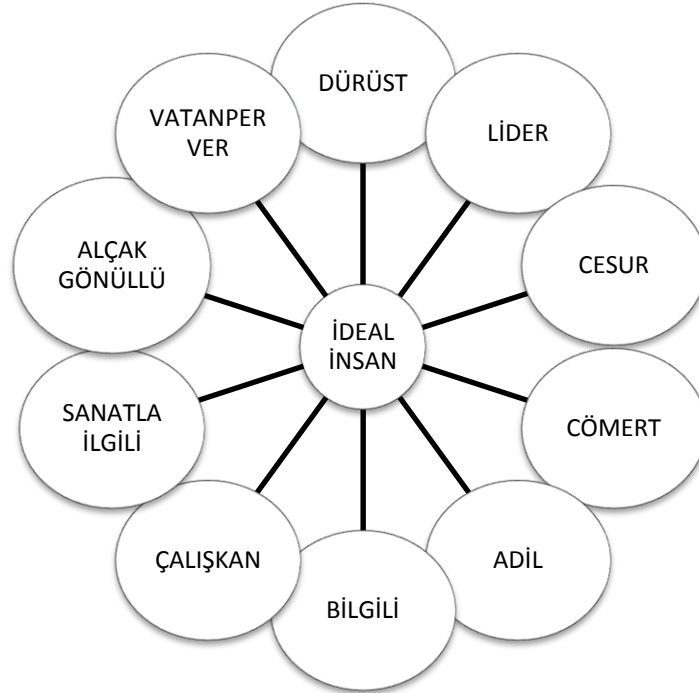
Beyitlerinde olduğu gibi dindarlık, dindar olma, sınırları çizilmiş din ortaklığının esas olduğu coğrafyanın siyasi ve dini liderliğini yapma gibi değerler geçmişte önemli bir yer tutmaktadır. Ancak değişen değer algıları sonucunda ortaya çıkan laik dünya algısı ile salt dindar olmak, yahut din eksenli fetih anlayışı yerini her dine ve inanca karşı hoşgörülü olmak ve dini inançlara, düşüncelere saygılı olmaya bırakmıştır.

Gül olmasın mı Hürrem ü handân u şâdmân
Meyl etdi gül tonanmasına *şâh-ı kâmrân*
Şeyhülislam Yahya (Ertem, 1995:4)

Beytinde baht ve talihinin açıklığı ile övülen bir memduh modeli karşımıza çıkmaktadır. Günümüzdeki ifade şekliyle şanslı olmak, alın yazısının iyi olması aslında kaderci hayat algısının dışı vurumudur. Dini boyutuyla ele alındığında pek çok tartışmayı da beraberinde getirir. Ancak bu tartışmaların bu çalışmada yeri yoktur. İfade edilmek istenen husus şudur ki: “kaderde ne varsa o olur, ne kadar çabalasan boşa” gibi edilgen anlayış yerini kendi kaderini kendi tayin eden, hedefine ulaşmak için çabalayan, aktif insan modeline bırakmıştır. Bu ve bunun gibi pek çok örnek sıralanabilir. Ancak vermek istediğimiz mesaj açısından bu kadarının yeterli olacağı kanaatindeyiz.

Görüldüğü gibi kasidelerde yer verilen birtakım kişilik özellikleri ve değer yargıları günümüzde geçerliliğini yitirmiş ve yerini başka değerlere bırakmış, yahut değişime uğramış. önemi artmış veya azalmıştır. Ancak bunları bilmek önemlidir. Çünkü gerek dönemin zihniyetini kavramak gerekse değer yargılarının statik değil, değişken yapıda olduklarını ve devrin ihtiyaç ve gereksinimlerine göre değişebileceklerini anlamak ve anlatmak ancak bunları bilerek mümkün olmaktadır.

Sanat eserinden beklenen didaktik olma, şovenizm ya da doğrudan pragmatiklik değildir. Kasideler bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde caize karşılığında yazılmış metinler yahut mübalağalı söylemler olmaktan çıkmaktadır. Çünkü idealin peşinde koşan, ideali arayan divan kültüründe ve kaside geleneğinde dile getirilen her unsur “ideal”dir. Gücünü ilahi kaynaktan yahut beşeri kaynaktan alsın, kasidelerde nitelikleri övülen memduhların her biri önemli bir yere sahiptir ve ideali temsil eder. Değerler eğitiminin temel özelliği, örnek modellerden gözlemlenerek ve yaşanarak öğrenilmesidir. Bu bağlamda taşıdığı tüm bu niteliklerle memduh, geçmişte olduğu gibi günümüzde de “ideal insan”, örnek modeldir. Hükümdar ve şair ekseninden yaklaşımlarla kasidelerin ideali yansıttığına dair yapılmış akademik çalışmalar da bunu ortaya koymaktadır. (Onay, 2013; Yazar ve Uslu, 2015, 2016) Aşağıda yer alan tablo, kaside geleneğinden yola çıkılarak hazırlanmış ve “ideal insan”ın sahip olması gereken değerleri yansıtmaktadır:

Tablo: Kaside Geleneğine Göre İdeal İnsanın Taşıdığı Erdemler

Kasidelerde yer alan memduhların, tabloda görüldüğü gibi ideal değerleri temsil ettiği düşünüldüğünde örnek alınabilecek pek çok noktası söz konusudur. Öğrenmede model almanın ne kadar etkili olduğu günümüz eğitim dünyasında bilinen ve göz ardı edilemeyen bir gerçektir. Kaside geleneğinde dile getirilen “ideal yönetici”, “ideal evlât”, “ideal din adamı”, kısacası “ideal insan”ın aynı zamanda öğrenciler için ideal bir model olduğu da göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur.

SONUÇ

Geçmiş ve zihniyetini anlamak, tarihinden güç alarak geleceği şekillendirmenin önemini göz ardı etmek gelişim ve değişimi amaçlayan toplumlar için mümkün değildir. Türk Dili ve Edebiyatı dersinin amaçlarından biri edebi eserlerin ait oldukları dönemin zihniyetinin anlaşılmasıdır. Buna bağlı olarak kaside geleneğinin dikkatli biçimde özümsemesi gerek XIV-XIX. yüzyıllara hâkim zihniyetin anlaşılması, gerekse toplumdan kopuk bir edebi disiplin olduğu gibi doğruları yansıtmayan yargıların üstesinden gelinerek divan geleneğinin hakkının teslimi açısından önem taşımaktadır.

Kaside geleneğinde memduhlar, şairler tarafından kendi karakterlerinden sıyrılıp mücerret birer varlık haline getirilmişlerdir. Olumlu vasıfları yüceltilerek idealize edilen memduhlar, topluma örnek olabilecek bir mahiyette ön planda yer almışlardır. İdeal bir toplum, tek tek ideal bireylerin varlığı ile mümkün olmaktadır. İdeal bireyler meydana getirmek için ise rol model olmanın ve ideal modeller ortaya koymanın önemi yüzyıllar öncesinden şairlerimiz tarafından anlaşılmıştır. Birer toplum mühendisi sayılabilecek şairlerin ideali yaratma ve model olarak sunmalarını sağlamaya kaside türü çok müsait görünmektedir. Bu yönüyle kaside geleneği geçmişte topluma ideal modeller ortaya koyduğu gibi, Türk Edebiyatı dersi kapsamında öğretimiyle, yeni nesillere de yol gösterici olacaktır.

Nitelikli bir okur olan, estetik bir bilinç ve altyapıya sahip bireyler yetiştirmeyi amaçlayan Türk eğitim sistemi, temel olarak dil ve edebiyat dersleri yoluyla bu amacına ulaşmayı hedeflemektedir. Sanat, özgünlüğü esas aldığı gibi aynı zamanda devirler içinde belli bir birikimle ilerleyen, bir önceki devirden aldığı mirası işleyerek bir sonraki döneme aktaran bir yapı teşkil eder. Aynı şekilde Türk edebiyatı da tarihsel devir içinde hem özgünlüğünü yaratma, hem de önceki devirlerden aldığı mirası bir sonrakine aktarma yoluyla gelişmektedir. Bu yönüyle sanat ve edebiyatın kendinden önceki devirden bağımsız, kendinden sonraki devre etkisiz olması düşünülemez. Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminde de sanat ve edebiyatın bu dinamik yönü vurgulanarak Türk edebiyatının oluşum ve gelişimi, estetik ve sanat zevkinin devinimi konusuna öğrencilerin zihninde açıklık kazandırılmalıdır.

Bilindiği gibi gazel ve kaside divan şiirinin temel nazım biçimlerindedir. Bütünüyle divan şiiri değerlendirildiğinde şiir varlığının önemli bir kısmının biçimsel olarak büyük benzerliklere sahip gazel ve kaside formunda olduğu görülmektedir. Şairlerin hünerlerini gösterdikleri, estetik söyleyişin büyük önem taşıdığı bu biçimler aynı zamanda divan şiir estetiğinin anlaşılması için de önemlidir. Kaside geleneğinin anlaşılması, Divan Edebiyatı sanat estetiğinin anlaşılması ve bu edebi disiplinin günümüz edebiyatına olan etkileri üzerine yorum ve tespitler yapılabilmesi açısından hayatidir. Yeni neslin estetik zevkleri gelişmiş, her edebi eserin dönem zihniyetlerine hâkim, edebiyatımızın tekâmül süreçlerine aşina nitelikli bir okur olarak yetiştirilebilmesi divan şiiri edebi geleneği bağlamında kaside formunun öncelikli hale gelmesiyle ilişkili olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ak, C. (2001). *Bağdatlı Rûhî Divanı-Tenkitli Metin* (C: 1). Bursa: Uludağ Ünv. Yayınları.
- Akkuş, M. (1993). *Nefî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ayan, H. (1981). *Cevri Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*. Erzurum: Atatürk Ünv. Basımevi.
- Aydın, M. Z., Gürler, Ş. (2014). *Okulda Değerler Eğitimi*, Ankara: Nobel Yay.

- Ceylan, Ö., Yılmaz, O. (2005). *Hazâna Sürgün Bahâr Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkar*. İstanbul: Kitap Sarayı Yayınları.
- Dilmaç, K., Ulusoy, K. (2016). *Değerler Eğitimi*, Ankara: Pegem Yay.
- Ertem, R. (1995). *Yahyâ Divanı*, İstanbul: Akçağ Yay.
- Gölpınarlı, A. (2004). *Nedim Divanı*. İstanbul.
- Hakverdioğlu, M. (2007). *15. Yüzyılda Bir Kadın Hakları Savunucusu: Mihri Hatun Hayatı Şahsiyeti ve Divanı*. Amasya.
- İpekten, H. (1990). *Nailî Divanı*, İst: Akçağ Yay.
- Küçük, S. (2011). *Bâkî Dîvânı*. Ankara.
- Kalkışım, M. (1994). *Şeyh Gâlib Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaplan, M. (1996). *Neşâtî Divanı*. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Karaköse, S. (2015, 01 04). *Nev'izâde Atayî Divanı* (Elektronik Sürüm). Malatya: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- MEŞ. (2010). 18. Milli eğitim Şurası Kararları, erişim tarihi : 01.11.2017
https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf
- Macit, M. (2015, 01 04). *Nedim Divanı* (Elektronik Sürüm). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Onay, E. (2013). *15. Yüzyıldan 18. Yüzyıla Kasidelerde İdeal Hükümdar Portresi ve Hükümdarın Metaforik Sunumu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, YÖK tez no: 356205
- Tarlan, A. N. (1992). *Ahmet Paşa Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- _____. (1992). *Necatî Beg Divanı*, Ankara: Akçağ Yay.
- TTKB. (2017). Talim Terbiye Kurulu Öğretim Programları, Erişim tarihi: 29.10.2017
<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=208>
- Uslu, E. (2015). *Kasidede Övgü Kalıpları ve Divan Şiiri Öğretimindeki Yeri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, YÖK tez no: 395249
- Yazar, İ., Uslu, E. (2016). *Kasidelerde Şair Algısı*, Journal of International Social Research, C.9, S. 43,
- Yazar, İ., Uslu, E. (2015). *Divan Şairinin Padişah Algısı*, Turkish Studies, S. 10/8, s. 2205-2230